

PAGRAMANTIS

PARENGĖ DANGUOLĖ ŽELVYTĖ
Nuotraukos autorės

Pagramantis – Tauragės rajono Mažonų seniūnijos miestelis, susiformavęs prie kelio Tauragė–Šilalė. Jo teritorija priklauso Pagramančio regioniniam parkui. Miestelio pavadinimas kilęs nuo pro šalį tekančio Gramančios upelio.

Pagramantyje stovi medinė Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia (statyta 1774 m.), šalia jos – XIX a. varpinė. Veikia pagrindinė mokykla, biblioteka, paštas.

Labiausiai šias vietas garsina gražus kraštovaizdis, Pagramančio piliakalnis, kurio papėdėje yra buvusi senovės gyvenvietė. Miestelio pašonėje, prie Akmenos ir Gramančios santakos, – Naujininkų piliakalnis. Nuo Pagramančio iki artimiausios gyvenvietės Sungailiškių – 6 km, Burkėnų – 7 km, Mažonų – 8 km, Didkiemio – 13 km, Tauragės – 16 kilometrų.

Šiose vietovėse gyventojai buvo įsikūrę jau I tūkstantmetyje. Tai liudija iki mūsų dienų išlikę piliakalniai, senkapiai.

Rašytiniuose šaltiniuose Pagramančio apylinkės pradedamos minėti XVI amžiuje.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais Pagramantyje buvo nemažas dvaras, kurį yra valdęs Žemaičių vyskupas Jonas Domininkas Lopacinskis. 1744 m. šio vyskupo rūpesčiu gyvenvietėje pastatyta medinė bažnyčia. Tuo metu ja rūpinosi Šilalės klebonas.

Pagramančio Švč. Mergelės Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčia iki mūsų dienų yra išlaikiusi XVIII a. II p. Žemaitijos medinėms bažnyčioms būdingas paprastas, bet išraiškingas architektūros formas. Ji stačiakampio plano, turi erdvų prievartį (bobinčių). Bažnyčia vienabokštė, su nedideliu vėliau statytu priebučiu. Bažnyčios interjerą puošia trys mediniai altoriai, priešais didįjį altorių esanti baldų iliustrada, nemažai kitų senųjų bažnyčios puošybos elementų.

Pagramančio pagrindinės mokyklos, pašto pastatai. 2010 m.

Iš išlikusio 1784 m. bažnyčios aprašymo matyti, kad ne visos čia buvusios vertybės išsaugotos iki mūsų dienų.

1780 m. gyventojų prašymu Žemaičių vyskupas Steponas Giedraitis paskyrė fundaciją Pagramančio bažnyčiai. XVIII a. pab. vietoje Pagramančio filijos įkurta parapija. Į ją dirbti buvo paskirtas kunigas Radvilavičius. Tuo metu bažnyčia jau buvo apgriuvusi. Klebono rūpesčiu ji pradėta remontuoti, pastatyta špitolė (prieglauda našlaičiams, ligoniams, luošiams, akliems ir karšiniams). Netru-

(Nukelta į 40 p.)

Pagramančio miestelis

Pagramančio bažnyčia

1841 m. duris atvėrė Pagramančio parapiinė mokykla. 1853 ją lankė 10 mokinių.

1842 m. Pagramantis priklausė Žemaičių vyskupo valdoms (Kaltinėnų dvarui).

XIX a. pab. miestelyje įkurtos iki šiol veikiančios kapinės.

XIX a. pab. Pagramančio bažnyčia buvo atnaujinta.

XIX a. II p. bažnyčia apjuosta nauja tvora, pastatyti monumentalių formų vartai, kuriuos ženklina 1882 m. data.

XIX a. pastatyta medinė Pagramančio varpinė, o XX a. vid. prie jos iškilo priestatas. Tuo laikotarpiu pastatyti ir bažnyčios vargonai (meistras nežinomas).

Pagramančio parapija yra išsaugojusi du senus varpus. Ant vieno iš jų nurodyta liejimo data – 1775 metai.

1914–1951 m. Pagramantėje veikė pradinė mokykla, kuri vėliau reorganizuota į nepilną vidurinę.

1919 m. Pagramantėje dirbusio mokytojo Serbentos iniciatyva netoli Pagramančio įkurtos laisvamanių kapinės.

Pagramančio apylinkių kalbą yra tyrinęjęs kalbininkas Petras Jonikas, kuris parengė spaudai knygą „Pagramančio tarmė“ (išleista 1939 m.).

Sovietmečiu Pagramantis buvo S. Kirovo kolūkio centras.

1947–1950 m. Pagramantis buvo valsčiaus centras, sovietmečiu – Pagramančio apylinkės centras, 1988–1995 m. priklausė Mažonų apylinkei, o nuo 1995 m. – Mažonų seniūnijai.

Pagramančio piliakalnis, ant kurio yra stovėjusi viena svarbiausių šio krašto gyvenybių pilių, – pačioje Pagramančio gyvenvietės pašonėje, kairiajame Akmenos upės krante, netoli tos vietos, kur į ją įteka Gramančia (dešiniajame Gramančios krante). Tai valstybės saugomas respublikinės reikšmės archeologinis paminklas, priklausantis Pagramančio regioniniam parkui. Netoli Pagramančio nemažai kitų piliakalnių.

Pagramančio bažnyčios architektūrinis ansamblis, šventoriaus fragmentas

(Atkelta iš 39 p.)

kus Pagramantėje iškilo ir naujas pastatas, skirtas mokyklai. Iki mūsų dienų iš to laikotarpio išliko gyvenamasis namas, svirnas ir pusrūsiai. 1800 m. pastatyta Pagramančio klebonija šiandien – vienas se-

niausių medinių pastatų Tauragės krašte.

1791 m. Žemaičių vyskupas T. J. Bukotas pašventino atnaujintą Pagramančio bažnyčią.

1834 m. bažnyčią apjuosė lauko akmenų mūrinė tvora, kurioje yra įmūrytos Kryžiaus kelio koplyčios.

Viršuje ir dešinėje – senieji Pagramančio pastatai (viršuje – klebonija, per vidurį – buvęs klebonijos svirnas).
Danutės Mukienės nuotraukos

Viršuje – tiltas per Jūrą Pagramantyje.
Kairėje – Pagramančio katalikų bažnyčios šventoriaus vartai. Mečislovo Sakalausko nuotraukos. 1966 m.

Kryžiai Pagramančio bažnyčios šventoriuje

kalnių: už 1 km – Naujininkų-Kuturių, už 5 km – Kreivių ir Matiškių, už 7 km – Reksutukų, už 8 km – Indijos, už 10 km – Dapkiškių, už 11 km – Spraudaičių, Vilkų Lauko.

Jo aukštis – apie 20 m, pylimas – 3,5 m. Beveik visi Pagramančio piliakalnio šlaitai labai statūs. Aikštelė netaisyklingo stačiakampio plano. Piliakalnio ilgis šiaurės-pietų kryptimi – 75 m, plotis šiaurinėje dalyje – 25 m, pietinėje – apie 40 metrų. Už pylimo yra gynybinis griovys ir buvusios senovės gyvenvietės teritorija.

Piliakalnio kyšulį iš vakarų pusės juosia Akmenos slėnis, iš pietų ir rytų – Gramančia, o šiaurinėje dalyje piliakalnis susilieja su greta esančia kita aukštuma.

Archeologiniai tyrimai piliakalnio teritorijoje nėra vykdyti.

Išlikusios legendos, padavimai liudija, kad ant šio kalno senovėje būdavo deginamos raganos, laumės. Pasakojama, kad naktį žmonės, eidami pro piliakalnį, matydavę kniaukiantį juodą katiną, jo labai bijoję, tad sutemus prie kalno stengdavosi nesiartinti.

Pasakojama, kad ant piliakalnio buvusi

(Nukelta į 42 p.)

Tiltas per Akmenos upę Pagramančio miestelyje

Akmenos upė Pagramančio miestelyje

(Atkelta iš 41 p.)

bajoro Pagramančio sodyba. Su juo gyvenusi gražuolė dukra Gramančia. Kai atėjo laikas merginai ištekėti, ją ėmė lankyti gražuolės rankos siekė jaunuoliai. Bajoras visiems atsakydavęs, nes nen-

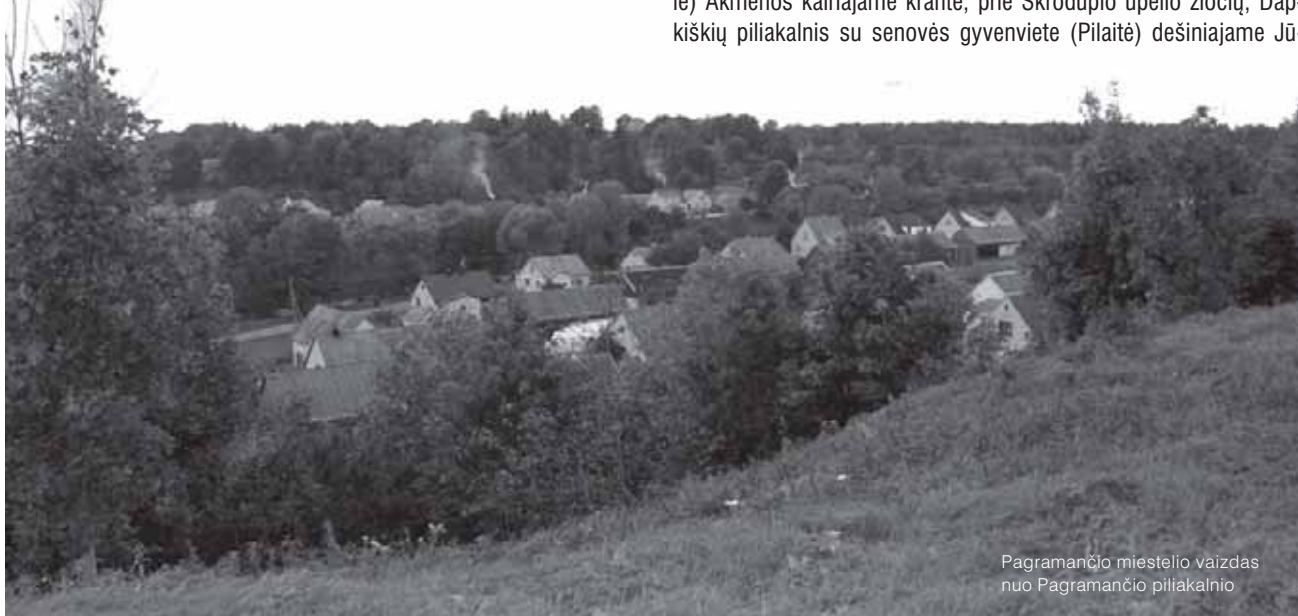
rėjęs, jog duktė jį paliktų. Netoli Pagramančio gyvenę du turtingi jauni bajorai ir draugai – Songaila bei Ringaila. Vieną dieną jie kartu nuvyko pasipiršti Gramančiai. Jai abu jaunuoliai patiko. Tada ji pasakiusi, kad ištekės už to, kuris supils piliakalnį, kuris saugos Pagramančio dvarą. Supiltas piliakalnis buvo lygus lygus. Supratusi, kad negalės ištesėti pažado, ji nuėjo pas burtininkę prašyti patarimo, ką daryti. Ši merginai padavė stebuklingo gėrimo ir pasakė, kad, jei išgers to gėrimo, pavirs upeliu. Paėjusi kiek į laukus, mergina išgėrė stebuklingą gėrimą ir išnyko, o vietoje jos iš žemės ėmė veržtis vandens versmė, susiformavo upeliukas, kuris netoli nuo piliakalnio dabar įteka į Akmeną. Žmonės tą upeliuką dingusios gražuolės garbei pavadino Gramančia.

Pagramančio regioninis parkas įkurtas 1992 m. rugsėjo 24 dieną. Parko darbuotojams pavesta rūpintis, kad būtų išsaugotas unikalus ir vertingas Akmenos–Jūros upių santakos slėnių ir miškų kraštovaizdis, gamtinė ekosistema, regioninio parko teritorijoje esantys kultūros paveldo objektai, sudarytos tinkamos sąlygos gyven-tojų turizmui.

Parko teritorija apima 13 644 ha plotą (dalį Šilalės ir Tauragės rajonų teritorijos). Jam priklauso Akmenos ir Jūros upių santaka bei jos gretimos apylinkės.

Saugomas Pagramančio miestelio kompleksas, Jūros vidurpio ir Akmenos žemupio kraštovaizdžio kompleksas, Plynosios pelkės biocenozė, Dapkiškių, Matiškių, Kreivių, Indijos, Pilalės, Švedkultnio, Kuturių, Pagramančio piliakalniai, Lylavėnų kapinynas, Tamošaičių akmuo, parko teritorijoje esančios senovinės gyvenvietės, dvarvietės, kapinaitės, kitos šio krašto kultūros, istorijos vertybės.

Pagramančio regioninio parko teritorijoje yra šie piliakalniai: Pagramančio piliakalnis su senovės gyvenvieta, Naujininkų-Kuturių piliakalnis (išsidėstęs Akmenos upės dešiniajame krante, netoli santakos su Jūros upe), Indijos piliakalnis su priešpiliu (Akmenos upės pakrantės slėnyje), Vaičių piliakalnis (Švedkalnis), esantis kairiajame Akmenos krante, apie 2 km nuo kelio Vaičiai–Šilalė, Biržų lauko piliakalnis (Pilalė) pelkėtame slėnyje Alkos pieva, kuris yra Akmenos dešiniojo kranto aukštumoje, Kreivių piliakalnis (Pilalė) Akmenos kairiajame krante, prie Skrodupio upelio žiočių, Dapkiškių piliakalnis su senovės gyvenvieta (Pilaitė) dešiniajame Jū-

Pagramančio miestelio vaizdas nuo Pagramančio piliakalnio

Viršuje – Pagramančio katalikų bažnyčios didysis altorius 1966 metais. Mečislovo Sakalausko nuotrauka.
 Apačioje – Pagramančio piliakalnis.
 Dešinėje – Pagramančio gyvenvietė ir jos pastatai. Danutės Mukienės nuotraukos

ros upės krante, smailiame aukštumos kyšulyje bei Matiškių piliakalnis su senovės gyvenviete dešiniajame Jūros krante.

Senųjų kaimų kapinaičių Pagramančio regioninio parko teritorijoje – 37.

Iš mažosios liaudies architektūros statinių vertingiausi yra šie: šv. Jono Nepamuko skulptūrėle Lylavėnų kaime, kopylstulpis su šv. Jono Nepamuko skulptūrėle Matiškių kaime.

Pagramančio miestelio vaizdas nuo Pagramančio piliakalnio